

органів та суду в Україні : тези доп. учасників наук.-практ. конф. (Харків, 28 трав. 2021 р.). Харків : НДІ ППІСН, 2021. С. 42–45.

4. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні : Закон України від 12.07.2001 № 2658-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2658-14> (дата звернення: 05.12.2023).

5. Про затвердження Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав : Постанова Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 № 1440. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1440-п> (дата звернення: 05.12.2023).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-85>

ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ОБМЕЖЕННЯ У КОРИСТУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИМ ПРАВОМ ТА ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ

Кривцун Вікторія Олександрівна

*студентка I курсу другого (магістерського) рівня освіти
факультету права, гуманітарних і соціальних наук
Кременчуцький національний університет
імені Михайла Остроградського
м. Кременчук, Україна*

У контексті застосування засобу забезпечення кримінального провадження у виді тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом Кримінальний процесуальний Кодекс (далі – КПК) України [1] регламентує у гл. 13 ключове положення про умову щодо обов'язкової наявності достатніх підстав вважати, що для припинення вчинення кримінального правопорушення чи запобігання іншому, припинення або запобігання протиправній поведінці, забезпечення відшкодування наявної шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити в користуванні спеціальним правом, і з цією метою уповноважені особи мають право на встановлений процесуальним законом строк вилучити документи, що безпосередньо посвідчують користування спеціальним правом.

КПК України встановлено, що «тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом може бути здійснене виключно на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування на строк не більше двох місяців» [1]. Клопотання про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом – це письмове звернення

прокурора, слідчого до слідчого судді з проханням тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні таким правом. Варто обумовити, що у вказаному клопотанні зазначаються всі необхідні реквізити процесуальних документів, визначені в КПК [2, с. 126].

Водночас, складаючи клопотання, не завжди зазначаються всі необхідні відомості, що призводить до відмов у задоволенні клопотань. Так, у зв'язку з відсутністю в клопотанні відомостей щодо наявності спеціального права у підозрюваного, слідчий суддя Дзержинського районного суду м. Харкова, відмовив у задоволенні клопотання слідчого про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом, оскільки при зверненні до слідчого судді у клопотанні не вказано дані щодо спеціального права [3].

Д. Шкіптан зауважив, що в процесуальному законодавстві немає переліку підстав для застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, а тому необхідність його застосування буде обумовлена виключно суб'єктивними думками й оціночними судженнями слідчих, прокурорів та інших уповноважених службових осіб, що, своєю чергою, спонукатиме до зловживань службовим становищем і стане засобом тиску на господарську діяльність [6, с. 10]. Ми не поділяємо наведену думку автора, оскільки узагальнений виклад підстав подано в ч. 1 ст. 148 КПК України.

Ухвала слідчого судді про тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом не підлягає оскарженню. На наш погляд, наведений законодавчий підхід не можна визнати правильним, враховуючи, що в цьому випадку обмежується конституційне право особи на мирне володіння майном. До такого висновку нас підштовхує, зокрема, рішення Європейський суд з прав людини по справі «Тре Тракторер Актіболаг» проти Швеції» від 7 липня 1989 року: заявник – шведське товариство з обмеженою відповідальністю «Тре Тракторер Актіболаг» отримало ліцензію на продаж алкогольних напоїв у ресторані «Le Cardinal». Суд дійшов висновку, що «економічні інтереси», пов'язані з діяльністю ресторану є майном, а наявність ліцензії була однією з головних умов здійснення підприємницької діяльності, тому її скасування позначилося і на нематеріальних активах («гудвілі») та його вартості як бізнесу. Отже, мало місце втручання у право мирно володіти майном» [5, с. 90–91].

Проблемним є застосування тимчасового обмеження в користуванні спеціальним правом при виявленні факту незаконного полювання. Особа, яку підозрюють у вчиненні кримінального правопорушення в сфері мисливства, насамперед має усвідомлювати, що держава дала їй право на користування зброєю в розумних межах та цілях, і нехтування таким правом може завершитися трагедією. Попри наведене,

зауважимо, що зазвичай особи, які незаконно займаються полюванням, не мають узагалі жодних дозвільних документів, а лише зброю [6].

Отже, питання про обмеження права на полювання не вирішувалося. Загалом прецедентів стосовно обмеження особи у користуванні спеціальним правом – правом на полювання є надзвичайно мало. Однак випадків незаконного полювання чимало. Відтак постає питання, як запровадити реалізацію вказаного засобу забезпечення кримінального провадження. Ми вважаємо це можна зробити, відкоригувавши норму закону. Так, часто особи йдуть на полювання, не маючи посвідчення та дозвільних документів узагалі, проте майже завжди зі зброєю. Дозвіл на зброю є документом, який мав би володіти силою превенції, адже обмеження у користуванні зброєю матиме зовсім інший ефект, аніж у праві на полювання. Тому пропонуємо внести доповнення до п. 2 ч. 1 ст. 148 КПК такого змісту: право полювання (у разі відсутності дозвільних документів – право на носіння зброї).

Таке формулювання, закріплене у процесуальному законодавстві, може бути якісно новим превентивним заходом подальшого вчинення протиправних дій, оскільки, розглядаючи право на використання зброї, ми пояснюємо його в контексті зайняття мисливською діяльністю, і саме з огляду на це пропонуємо обмежувати тимчасове право власника дозволу на зброю – право використовувати зброю з метою полювання.

Одним з видів таких кримінально-процесуальних заходів є відсторонення особи від посади – засіб забезпечення кримінального провадження, суть якого полягає у тимчасовому відсторонення особи, підозрюваного або обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, від виконання ним своїх трудових обов'язків. Обов'язковою умовою застосування такого процесуального заходу є підозра чи обвинувачення особи у вчиненні злочину. Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування або суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців. Втім, положеннями статті 158 КПК України передбачена можливість продовження терміну застосування відсторонення від посади.

На практиці, як правило, клопотання про обрання запобіжного заходу подається до суду за дві доби до закінчення терміну його розгляду, а іноді і менше ніж за добу. У таких умовах слідчий суддя в кращому випадку розглядає лише текст самого клопотання, а решта матеріалів, які обчислюються томами, зазвичай залишаються без його уваги. Окрім того, неналежний зміст такого клопотання часто стає причиною відмови в його задоволенні, і, як наслідок, підозрюваний (обвинувачений) має можливість здійснювати вищевказані протиправні

дії. Слідчі, прокурори нерідко припускаються помилок, пов'язаних з недотриманням форми клопотання, не кажучи вже про недостатність підстав для його задоволення. Таким чином, це питання потребує свого вирішення.

Слідчий суддя, суд мають звернути особливу увагу на можливі наслідки для інших осіб, як «позитивні» (зокрема, унеможливлення впливу на свідків та інших учасників кримінального провадження), так і негативні (зупинка підприємства, простій, невіплата заробітної плати тощо) [7, с. 418]. З огляду на загальні засади застосування заходів забезпечення кримінального провадження, визначені ст. 132 КПК, слідчий суддя або суд при оцінці потреб досудового розслідування зобов'язані враховувати можливість досягнення завдань у конкретному кримінальному провадженні без застосування зазначених заходів. Так, слідчим суддею Червонозаводського районного суду м. Харкова відмовлено в задоволенні клопотання про відсторонення від посади, оскільки прокурором не доведено наявності достатніх підстав вважати, що обрання такого заходу необхідне для можливості підозрюваним незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження [8].

На наш погляд, для відсторонення від посади обов'язковою є наявність умов, що повинні застосовуватися у нерозривній єдності: 1) процесуальний статус підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину відповідної тяжкості; 2) фактичні обставини, що свідчать про наявність ризиків, визначених ст. 177 КПК України, за умови перебування підозрюваного, обвинуваченого на посаді; 3) співрозмірність застосування відповідного заходу з можливими негативними наслідками для особи чи третіх осіб (невиконання договірних зобов'язань, залишення підприємства без керівника, невіплата заробітної плати, несплата податків тощо).

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.12.2023).

2. Фаринник В. І. Тимчасове обмеження в користуванні спеціальним правом: проблеми теорії та практики. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2015. № 1. С. 126–138.

3. Ухвала Держинського районного суду м. Харкова від 15.02.2018. Справа № 638/13345/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72215293> (дата звернення: 06.12.2023).

4. Шкіптан Д. Втрата документів і бізнесу. Тимчасове обмеження в спеціальному праві створює механізм усунення конкурентів. *Закон і Бізнес*. 2012. № 26.

5. Ліщина І., Фулей Т., Хембах Х. Застосування Європейської конвенції з прав людини при розгляді в судах господарських справ : посіб. для суддів. Київ : Істина, 2011. 208 с.

6. Ухвала Середино-Будського районного суду Сумської області у справі № 386/1600/13-к від 21.01.2014. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36734045> (дата звернення: 06.12.2023).

7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. Т. 1 / за заг. ред. В. Я. Тація. Х.: Право, 2012. 768 с.

8. Ухвала слідчого судді Червонозаводського районного суду м. Харкова у справі № 646/645/16-к від 18.04.16. URL: www.reyestr.court.gov.ua/Review/57327835 (дата звернення: 06.12.2023).

8. Кримінальний процес та криміналістика. Судова експертиза.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-351-7-86>

СТИСЛО ПРО ТАКТИКУ СУДОВИХ ДІЙ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

Мирошніченко Юрій Михайлович

кандидат юридичних наук, голова Іллічівського районного суду

міста Маріуполя Донецької області

м. Маріуполь, Україна

Ефективність судового доказування та досягнення завдань кримінального судочинства залежить від успішного проведення судових дій. Як процесуальні способи отримання та перевірки доказів, судові дії ґрунтуються на відповідних правових нормах. Практичному ж утіленню законодавчих конструкцій мають сприяти знання суддею криміналістичних моделей судових дій, що розробляються наукою криміналістикою.

Судова дія є складовою процесу колективного дослідження обставин кримінального правопорушення, що здійснюється судом та іншими учасниками кримінального провадження під керуванням суду та за його безпосередньої участі. Предметом пізнання при цьому виступають певні фрагменти минулої реальності та обставини їхнього